

AS ORTIGAS DE MAR

Por: Ricardo Arnaiz Ibarrondo

Pídesme que che conte algo sobre as ortigas de mar. O mellor é que botes unha ollada ás fotos que che mando e logo sigas lendo. Xa as miraches?. Ben, imos por partes! Se che respondo que son animais pluricelulares que pertencen ao filum dos cnidaria, clase antozoa, subclase hexacorallia, orden actinaria e familia actinidae, ademais de non clarexarche nada, ben podo perder un amigo ou como mínimo me podes mandar facer puñetas a Camariñas por exemplo. Pero se me esquezo de todos “estes palabros” e che respondo que as ortigas de mar son uns bicharros do máis raro que te podas botar á cara, que mesmo moita xente os tomaría por plantas, que teñen boca pero non cabeza, que non teñen nin diante nin detrás, nin esquerda nin dereita, que como moito teñen un arriba e un abaixo, e que enriba de todo lles crecen un mogollón de brazos, pensarás que estou máis bébedo que Sue Helen ou que che estou a poñer una adiviñanza.

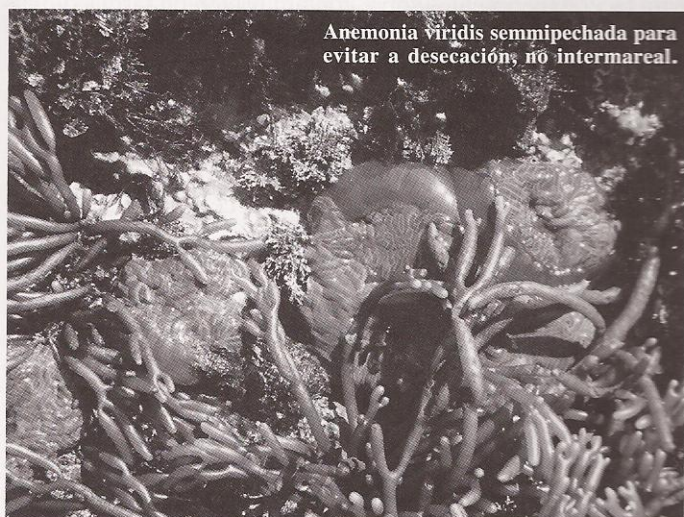
Se aínda por riba che explico que carece de ano e que se apaña para evacuar pola boca, pedirásme un pouco de porfavor e que mature un pouquiño e que me deixe de porcalladas infantís.

Pois, espera un pouco máis porque téñoche que apuntar ademais que estes bichos sonche dos parentes máis vellos coñecidos que temos¹. Probablemente tivéramos que retroceder uns 1.000 millóns de anos para atoparnos cos nosos antergos comúns, de

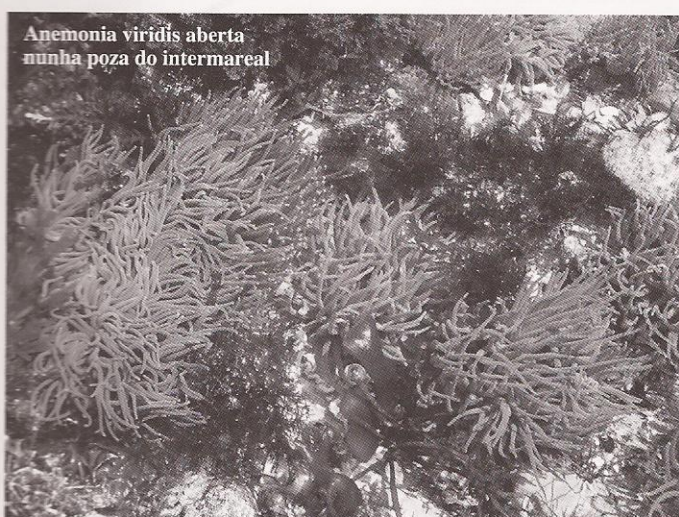
anos, pero tamén hailles que recoñecer que non lles facía falta cambiar e tanto é así que lles foi bastante ben posto que neste momento existen 6.000 especies distintas pertencentes á familia das ortigas de mar mentres que só existe unha de humanos, e menos mal!. Pregúntoche: quen tivo máis éxito?.

As actinias viven nun medio tan difícil coma calquera outro neste mundo e como todas as especies tiveron que adaptarse evolutivamente. Nas augas breves das nosas costas podemos encontrar a especie *Anemonia viridis* dende a zona intermareal, que queda exposta ao aire cando devala a marea, ata os 20 metros de profundidade. Como xa sabes están fixadas ás rochas mediante un disco adhesivo e poden desprazarse uns centímetros e unicamente en casos excepcionais, como cando se fixan na mesma zona dúas especies diferentes ou dous individuos, ou para atopar un agocho menos exposto ás ondas. Nesas casos sepáranse entre elas para non molestarse. Dificilmente atoparás nas pozas de marea onde abundan, dous exemplares de especies diferentes xuntos pegados un ao outro.

Deste xeito tan palanquín tiveron que atopar, involuntariamente, formas de obter o seu sustento e o lograron de dúas formas complementarias. Vaia que non se perden non! Primeiro negociaron un convenio cunhas algas verdes, e chegaron

Anemonia viridis semmipechada para evitar a desecación, na intermareal.

Anemonia viridis aberta nunha poza do intermareal.

humanos e de ortigas de mar, que a través de incontables xeracións deron lugar aos animais que agora somos. Hai especialistas que aínda din que as ortigas de mar, actinias ou anémonas son seres primitivos, coma se dixeran que primitivo é algo atrasado, que non vale, que hai que desbotar. Certo é que probablemente cambiaron de aspecto pouco dende hai unha chea de millóns de

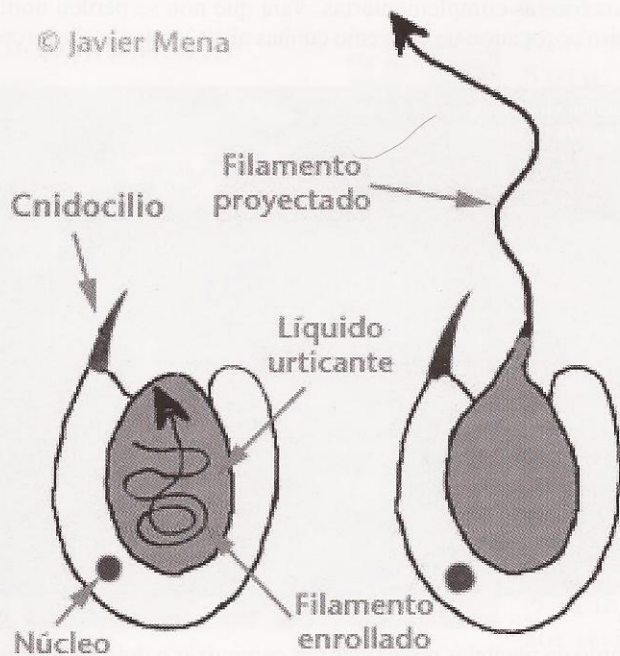
ao acordo de mantelas protexidas das caramuxas e doutros bichos de mal vivir, no interior dos seus corpos. A cambio as algas daríanlles o esforzo do seu traballo mediante o alimento que fabricaran e mesmo de elas mesmas cando houbera demasiadas. A esta nova asociación déronlle o desafortunado nome de simbiose e as algas trocaban o seu nome de solteiras polo de zooxantelas, que xa é chamarse! Esta forma de obter o alimento ten algún que outro inconveniente como o de necesitar a luz do sol para que as algas vivan, de aí o feito de que as anémonas non se atopan por baixo dos 20 m. de profundidade onde escasea a luz.

¹ Xa sei que algúns cren que Adán e mais Eva foron os nosos tataratataravós, aínda que non cren en que o foran Noé, a súa muller e máis os seus fillos Sem, Cam e Jafet e as súas correspondentes mulleres. Únicos sobreviventes do Diluvio Universal. A todo isto, teño buscado os nomes destas mulleres por aquilo de saber os nomes das miñas tataravós en non os teño atopado. Quedaréime coa dúbida e mesmo é posible que esta noite non poda durmir.

Como probablemente esta alimentación vexetariana non era suficiente ou canto menos viña sendo un pouco monótona atoparon outra máis divertida. Xa que non poden nadar na procura de presas, cazan polo método da espera. Para elo tiveron que inventar un aparello que algúns de nós descubrimos millóns de anos máis tarde, o fusil submarino.

Quizais creas que estou a tomarche o pelo, que tamén, pero non polo que estás a pensar. No que che estou a embromar é niso de que “inventaron”. Claro que non o inventaron voluntariamente nin estiveron estudando o asunto ata atopar un deseño que lles gustara, non, isto non funciona así. O que si é ben certo é que a evolución atopouno para elas, desa forma trapalleira, ao chou, tal como funciona esta señora, e iso si que é verdade. E non só empregan o método da caza á espera senón que ademais o aparello leva engadido un arpón con veneno! Manda carallo, e ti pensando que as coñas xa se tiñan terminado! Pois éche ben certo, e senón mira no dicionario ou na internet os palabros nematocisto ou cnidocisto. Atoparás unha definición parecida a isto: “*célula especial específica dos cnidarios provista dun arpón tóxico*”. É probablemente a estrutura unicelular máis complexa existente na natureza (e algún insistindo en que son animais primitivos ....). Cando algo roza a superficie da anémona estas células disparan os seus arpóns empezoñados, pero non só quedan cravados na

pel do intruso senón que ademais o arpón segue amarrado á célula que o disparou, polo que ao facelo decenas ou centenas de nematocistos ao mesmo tempo a presa pode quedar ademais de envelenada tamén suxeita por centos de finísimos filamentos. Despois diso o incauto é levado cara ao centro da coroa de brazos da anémona, que poden ser ata máis de 200, e onde se atopa a boca/cu por onde é engulido enteiro. Unha morte arrepiante, se é que non o son todas.

Cando tocas unha anémona quedache unha desagradable sensación na pel, coma pegañosa. Sonche a infinidade de filamentos que te unen aos tentáculos. A diferenza do fusil dos mergulladores deportivos, os nematocistos unha vez disparados quedan inutilizados, pero non teñas coidado que ao igual que o resto do organismo as armas están a reproducirse a cotío.

E falando de reprodución, supoño que che interesará saber tamén como fochican estes bichos. Non creas, ten o seu aquel. Poden facelo de varias maneiras! Vaia que isto promete! Non si? Pois non sei que dicirche, a maioría das veces non practican o sexo senón que se reproducen ou ben dividíndose á metade e producindo dous animais de menor tamaño, a isto chámase escisión por reprodución asexual ou ben producen unhas xermolas xusto por debaixo do arranque dos tentáculos máis exteriores. Tamén neste caso a reprodución é asexual e esta vez denomínase xemación. Se queres ver unha película pouco porno deste proceso pica a páxina <http://www.glaucus.org.uk/Snakelok.htm>

A verdade é que por mais que busco non consigo atopar información acerca de si estes procesos os levan a cabo tanto machos como femias ou soamente estas últimas. En calquera caso é claro que en ámbolos dous casos os animais resultantes veñen sendo clons dos proxenitores e non teño noticia de que teñan sido obxecto de grandes polémicas nos medios.

Os científicos dedícanse nos seus estudos sobre as anémonas principalmente a descrições das diferentes especies pero, en ocasións, cando precisan ter espécimes iguais ou moi parecidos para facer experimentos sobre contaminación ou farmacoloxía obtéñenos polo sádico método de cortalas á metade. Logo só teñen que esperar uns días mentres cada parte xunta os seus extremos formando un novo animal da metade de tamaño do orixinal.

Tampouco hai información detallada sobre a reprodución sexual e parece que o único que se coñece é que hai machos e femias, que as femias tragan o esperma ... , de verdade, non estou a amolarte outra vez, isto dino os libros serios de texto. Despois de que os óvulos estean fecundados son liberados á auga onde nuns días nacen as plánulas que se fixan ao fondo.

A parte de que poden crecer illados ou en grupos ata os 30cm. de alto e 25cm. de diámetro, que o tamaño medio adoita estar cerca dos 8 a 10cm. e 12 a 15 gr. de peso medio, que o número de tentáculos oscilan entre 180 e 260 distribuídos en 5 ou 6 círculos ou coroas e que se alimentan de partículas en suspensión, plancto, pequenos moluscos, peixes e crustáceos, pouca información adicional existe². Non se sabe cando ou por que elixen un xeito de reprodución ou outro, non se sabe a que velocidade crecen ou canto tempo precisan para colonizar novas zonas.

Ate de agora as anémonas non estaban explotadas en Galicia, aínda que si en Andalucía onde veñen

² Lembro que na década dos 1960 e 1970, cando era rapaz, a praia de Riazor na Coruña tiña cantidade de anémonas, ás que chamabamos chupasangres, nas rochas. Hoxe en día case non se atopa ningunha. Sería porque alí mesmo no Orzán tiñan a súa fonte de alimento cos sumidoiros do Matadoiro e agora non?

comercializándose dende fai anos co nome de ortiguilla. A regulación que alí fan que data de 2003 consiste en limitar a cota de extracción a 12 kg por mergullador e día, a talla mínima que rolda os 15 gr. e o número de licenzas que eran de 40 naquel momento, para toda a costa de Andalucía!

Tampouco atopo datos³ sobre a marcha das extraccións dende entón ata hoxe, pero as noticias que me chegan indícanme que o recurso está moi escaso e que as poboacións caeron de forma alarmante. Así que, unha vez creado o mercado, hai unha demanda que a costa de Andalucía non pode colmar, polo que se está a demandar unha nova fonte que ben podería ser Galicia.

Teño gustadas as “ortiguillas” en El Puerto de Santa María, rebozadas en fariña e ben fritidas en aceite de oliva, pero que queres que che conte! A min non me souberon a nada. Claro que para gustos pintan cores e o persoal demanda esas tapas nos chiringuitos. Eles saberán! Persoalmente non dou nada por elas.

Polo tanto e baseándome na experiencia dos derradeiros anos coido que, como non podía ser doutro xeito, tamén ás anémonas de mar lles chegará o seu San Martiño. A xente do mar xa está pensando en extraer un novo recurso para completar as súas economías, e así o están a demandar á Administración galega. Nos derradeiros anos a Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos (así chamada polo momento) ten recibidas diferentes solicitudes de distintas confrarías de pescadores para iniciar a explotación deste recurso. O máis axeitado coido que é tomarse a cuestión con prudencia e aínda que os pescadores teñan que axustarse o cinto. Dun lado, en Galicia, temos moita experiencia en sobrepesca e por outro non parece axeitado seguir os pasos de Andalucía. Aínda por riba xa che dixen unhas liñas máis arriba que os coñecementos sobre as anémonas son máis ben escasos. Por iso a Administración deseñou xunto co sector un plan para arrancar a explotación pouco a pouco de xeito experimental e aproveitar este feito para realizar un estudo científico que aporte información para a futura xestión desta pesqueira, caso de que se desenvolva. Tocoulle ao Departamento de Zooloxía e Antropoloxía da Universidade de Santiago de Compostela, levar a cabo a investigación cuxo título é “*Avaliación dos stocks e seguimento da extracción de Anemonia viridis*”. Tristemente parece que a Administración non ten investigadores nin técnicos dabondo capacitados para estes obxectivos e ten que tirar doutros organismos externos á Xunta de Galicia. Suma e segue, outro agravio máis da propia Administración contra os seus propios técnicos, pero canto menos semella que vaise investigar o asunto!

Algúns, coma sempre andan a facer as contas da leiteira. Como nos derradeiros anos tense machucado o ourizo de todo o litoral galego, algúns pensan que poderán darlle un pouco de respiro a ese recurso e meterlle mano á anémona para manter,

mentres tanto, á familia. E fanche unhas contas da vella que manda carallo. Coma o ourizo escasea e ten pouco prezo xa que “só” poden extraerse 150kg por embarcación (con tres mergulladores) e día, que cotizan a 3-4 euros/kg polo que case que quedan garantidos 450€ por xornada de traballo. Porque, claro as anémonas gañan por goleada en abundancia aos ourizos ..., segundo se pode ler nos xornais. Cómo non vai a ser así se os ourizos están pouco menos que arrasados! Por certo que outro día falaremos de ourizos. E así con “só” 35kg diarios por embarcación e día de anémonas a 12€/kg poderían acadarse 420€ o que aínda resultaría rendible. Todo elo naturalmente a costa de pelar as rochas de anémonas. E dígoche pelar porque é así como ocorrerá e senón dálle tempo ao tempo.

A maior parte das zonas onde existen anémonas teñen unha cobertura de 15 a 20 individuos por metro cadrado, algunhas poden chegar a 100u/m², moitas acadan só unha e a maior parte non teñen nin unha soa. Pero ... poñámonos nunha abondosa zona de 20 bichos en cada metro cadrado e veremos que unha soa embarcación limpará 50m² de rocha cada día ou 7.500m² ao ano e non pares aí e multiplica polo número de embarcacións que irían. Menos mal que a consellería limitou o número de confrarías, embarcacións, mergulladores cotas, ferramentas, xeito de mergullar e mesmo a comercialización, mentres os científicos non cuantifican as posibilidades de recuperación das poboacións de ortigas por non empregar ese palabro tan fashion da “sustentabilidade”. Quedoume a boca chea!

Soamente nos queda esperar ás conclusións científicas e ademais que a Administración e o sector as acepten, porque visto o visto noutras ocasións, non poucas, os ditames científicos e técnicos unicamente utilízanse se o que conclúen está de acordo co que o sector demanda. E esperemos que a espera non supoña ter que ver a estes bichos só nos documentais da televisión. Despois das ortigas, se os deuses e mais o cambio climático non o remedian, dedicámonos a comer carallos de mar, que será o que nos quede!.

Oxalá me equivoque!

P.D.: Para maior recochineo aí che mando unha receita para que as prepares cando xa sexa legal pescalas!

Ingredientes

- Medio quilo de Ortigas
- 100 gr. de fariña
- 1 cullerón de aceite de oliva

Preparación das Ortigas de Mar:

Límpanse e lávanse ben

Rebózanse en fariña e métense no conxelador durante 1 hora.

Fríntense nunha tixola con aceite de oliva moi quente e sèrvense. Deste modo, os tentáculos quedan churruscados e a parte central branda e cun intenso sabor a marisco.

Sèrvense con unhas rodas de limón

Para os que non amen o sabor pronunciado a marisco, poden rebozalo e fritilo directamente. Queda toda ela máis churruscada e cun sabor menos concentrado.

³ En realidade a Xunta de Galicia si que publica estatísticas de produción pesqueira, pero en papel (<http://www.libreriadenautila.com/items/produccion-pesquera-andaluza-cd-LPPA-2.html>).